

Євгенія Тихомирова,

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, (м. Луцьк, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ДИСКУРС КЛІМАТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Глобальна проблема сучасності зміна клімату вже давно справляє негативний вплив на життя людей. У 2007 р. **вперше Рада Безпеки ООН** обговорювала наслідки зміни клімату для міжнародної безпеки. Тоді вони були визнані як питання, що може мати серйозні наслідки для миру та безпеки. І хоча відповідного документа з цього питання прийнято не було, засідання сприяло подальшому визнанню зміни клімату як фактора, що впливає на глобальну безпеку¹.

Негативний вплив на життя суспільства відбувається не лише із-за високої середньої температури, але й тому, що зміна клімату стає фактором, що збільшує різні загрози для існування людства. Прогнозовані наслідки зміни клімату стають дедалі помітнішими. **Прямими наслідками зміни клімату є:** ризики, пов'язані з навколишнім середовищем і кліматом, включаючи екстремальні погодні явища, дефіцит води та неспроможність адаптуватися та пом'якшити зміни клімату. Все це стає одним з головних ризиків, з якими стикається світ².

Широко використовуваним терміном «**мультиплікатор загроз**» / **множник загроз (threat multiplier)** серед науковців і практиків стали називати дію кліматичних змін та позиціонувати їх як глобальну загрозу безпеці. Дослідники пов'язують появу цього терміну і з двома фактами:

1. **інтеграцією екологічних міркувань у безпекове мислення** в 1970-х роках та поширенням цієї концепції екологічної безпеки після публікації звіту Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1987 р.;

2. публікацією у 2007 р. Військовою консультативною радою CNA (Центру військово-морського аналізу) документа «**Національна безпека та загроза зміни клімату**» під керівництвом Sh.Goodman, де **вперше застосували термін «threat multiplier»**³. Тут підкреслювалося, що це поняття відображає, як наслідки зміни клімату взаємодіють з існуючими загрозами та факторами нестабільності і посилюють безпеку суспільства. Акцентувалася увага, що «на відміну від більшості традиційних загроз безпеці, які пов'язані з діями одного суб'єкта, що діють у певний спосіб і в певний момент часу, зміна клімату може призвести до виникнення множинних хронічних ситуацій, що проявляються в глобальному масштабі в один і той самий час»⁴.

---

1 Cousins Stephanie. (2013). UN Security Council: playing a role in the international climate change regime. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14781158.2013.787058>.

2 Black, R. et. al. (2022). Environment of peace: Security in a new era of risk.

<https://www.sipri.org/publications/2022/policy-reports/environment-peace-security-new-era-risk>

3 Goodman Sherri, Baudu Pauline. (2024). Climate change as a «threat multiplier»: history, uses and future of the concept. <https://councilonstrategicrisks.org/wp-content/uploads/2023/01/38-CCThreatMultiplier.pdf>.

4 National Security and the Threat of Climate Change. https://www.cna.org/archive/CNA_Files/pdf/national%20security

Після цього кліматична безпека дедалі більше ставала актуальною проблемою наукових досліджень. На думку німецького дослідника *M.Brzoska*, вона «стала одним із головних пунктів безпекового порядку денного багатьох держав та міжнародних організацій... Безпека сьогодні часто розглядається неурядовими організаціями, державами та міжнародними організаціями як одна з головних майбутніх загроз основним цінностям індивідів і суспільств». Проте і до сих пір «формулювання зміни клімату як питання безпеки залишається спірним»⁵. Це обумовлено низкою чинників, зокрема тим, що існують різні трактування самих кліматичних змін та їхніх наслідків з позицій науки кліматології або деніалістів, а також різними трактуваннями самого взаємозв'язку між змінами клімату та безпекою.

Зарубіжні дослідники звертають увагу на те, що певний час у дослідницькому полі панувало «**державоцентричне поняття безпеки** та ідея про те, що **держава є основною одиницею інтересу в дослідженнях безпеки**». І хоча ця думка піддавалася сумніву, «протягом досить тривалого часу голоси державних суб'єктів, як правило, є привілейованими в більшій частині академічної літератури з кліматичної безпеки». Саме тому дослідження проблематики кліматичної безпеки зосереджувалися насамперед на **урядових та міжурядових організаціях**. На думку фінської дослідниці *Ч.Фасула*, сьогодні починають поширюватися й інші інтерпретації природи безпеки, зокрема «розкриття знань, орієнтованих на бізнес-інтереси, щодо сприйняття ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, має вирішальне значення для розуміння сучасного ландшафту безпеки та **ролі бізнес-акторів** у конструюванні та оскарженні значення кліматичної безпеки»⁶.

Дослідивши головну публікацію *Global Risks Report*, Всесвітнього економічного форуму (WEF), де зміна клімату трактувалася як проблема безпеки, *Ч.Фасула* доводить, що «представництво бізнес-акторів є ключовим, але недостатньо вивченим виміром у розгортанні дебатів щодо кліматичної безпеки. Враховуючи змінний характер дискурсу кліматичної безпеки та зростаючу участь бізнес-акторів у кліматичному управлінні, розгадування ділових інтересів виробництва знань щодо сприйняття ризику, пов'язаного зі зміною клімату, має вирішальне значення для розуміння сучасного ландшафту безпеки та ролі бізнес-акторів. у конструюванні та оскарженні значення кліматичної безпеки»⁷.

Досить аргументований підхід запропонував австралійський вчений *M.McDonald*, який звертаючись до проблеми зміни клімату також підкреслював необхідність її розглядати та підходити до неї як до проблеми безпеки. На його думку, глобальна зміна клімату виникла як значна міжнародна політична проблема в 1980-х р., коли наука про зміну клімату почала

%20and%20the%20threat%20of%20climate%20change.pdf.

5 Brzoska Michael. (2012). Climate Change as a Driver of Security Policy. *Climate Change, / Human Security and Violent Conflict. Challenges for Societal Stability*. P. 165-184. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-28626-1_8

6 Pasula Salla Kaarina. (2024). From a business risk to full-scale crisis: the understanding of 'climate threat' in the World Economic Forum's Global Risks Reports. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14747731.2024.2327164>.

7 Pasula Salla Kaarina. (2024). Там само.

зміцнюватися і дала імпульс для міжнародних політичних дій. Дослідник справедливо стверджував, що існують різні підходи до взаємозв'язку між зміною клімату та безпекою, які знаходять вираз у різних дискурсах кліматичної безпеки: **національні, людські, міжнародні та екологічні дискурси безпеки**⁸.

Такий розподіл, на наш погляд, можна назвати горизонтальним розподілом дискурсів кліматичної безпеки. Проте можна говорити і про так званий вертикальний розподіл, який проходить скрізь всі перелічені *M.McDonald* рівні кліматичної безпеки. До нього ми будемо відносити запропонований нами інформаційно-комунікаційний дискурс кліматичної безпеки, який має ефективно комунікувати інформацію про сутність і серйозність проблеми, яку презентують перелічені дискурси кліматичної безпеки.

M.McDonald, розглядаючи різні підходи до взаємозв'язку між зміною клімату та безпекою як дискурси кліматичної безпеки, фактично встановив контури кожного національного, людського, міжнародного та екологічного дискурсів безпеки, запитавши,

- «як концептуалізується **референтний об'єкт безпеки** (про чю безпеку йдеться?»);
- хто вважається **ключовим агентом безпеки** (хто може відповісти на загрозу?»);
- як визначається **характер загрози**;
- що пропонуються для **боротьби з цією загрозою?»**⁹.

Відповіді на ці питання дозволяють нам побудувати **інформаційно-комунікаційний дискурс** кожного з перелічених дискурсів кліматичної безпеки: національного, людського, міжнародного та екологічного. Його важливим аспектом є популяризація кліматичних змін як фактора кліматичної безпеки та розробка ефективних комунікаційних стратегій для залучення громадськості та політичних лідерів до активних дій у цій сфері. Ми погоджуємося з думкою *M.McDonald*, що запропоновані ним контури «служать для ілюстрації того, як конкретні відповіді на зміну клімату (і суб'єктів, які їх артикулюють) уможливаються або обмежуються способами розуміння зв'язку між безпекою та зміною клімату»¹⁰.

Німецька дослідниця *Л.Гюнтер* та її колеги провели масштабне вивчення фреймінгу¹¹ як сполучної концепції для комунікації про зміну клімату. Фреймінг, зазначають науковці, «здатний розглядати весь комунікаційний процес з усіма його аспектами, і таким чином об'єднує різні (міждисциплінарні) перспективи: стратегічну комунікацію різними акторами (включно з їхніми знаннями); журналістські когніції, обробку інформації та подальший

---

8 McDonald Matt. (2013). Discourses of climate security. *Political Geography*. Volume 33, March 2013, Pages 42-51. https://www.researchgate.net/profile/Matt-McDonald/publication/257421940_Discourses_of_Climate_Security/links/5b60f306a6fdccf0b204b8d0/Discourses-of-Climate-Security.pdf.

9 McDonald, M. (2013). Там само.

10 McDonald, M. (2013). Там само.

11 Фрейм – когнітивне утворення (знання та очікування), а також схема представлення. Фреймінг – це важливий аспект, коли проблему можна висвітлити, щоб зрозуміти події. Він може регулювати сприйняття аудиторією, а також прийняття певного значення.

репортаж; кадри аудиторій; ефекти кадрювання; а також ширші культурні контексти, в яких фрейми виникають і змагаються за увагу»¹²

Дослідники справедливо підкреслюють: «оскільки зміна клімату є однією з найважливіших сучасних глобальних проблем, **дослідження її комунікації є дуже актуальним**. Аудиторія продовжує покладатися на набір різних джерел, щоб отримати інформацію про проблему, але, незважаючи на це, вважає тему важкою для залучення та розуміння». Крім того, вони зазначають, що «**зміна клімату є особливою темою через її ненав'язливість, складність і наукову (не)визначеність**», тому необхідна комунікація між експертами, політиками, джерелами інформації та аудиторією. А «вивчення фреймінгу допомагає розробити комунікаційні стратегії (для цільової аудиторії), досягти консенсусу та підтримувати дії для боротьби зі зміною клімату»¹³.

Будемо трактувати **інформаційно-комунікаційний дискурс кліматичної безпеки** як обговорення та розповсюдження інформації про зміну клімату та її вплив на безпеку, а останньої відповідно на кліматичні зміни в рамках відповідного інформаційно-комунікаційного простору країни або світу. Складність кліматичних комунікацій у контексті кліматичної безпеки визнається більшістю дослідників. *M. Sippel* та його колеги справедливо зазначають, що зміни клімату є непередбачуваними подіями, виникають по-різному в різних місцях і в різний час. Саме тому досягнення швидких соціальних змін за згодою та колективним внеском людей вимагає ефективних комунікацій¹⁴.

Для його підтримки слугують різноманітні засоби, які сприяють ефективному поширенню інформації та залученню громадськості до адекватних кліматичних дій:

1. **Система ефективних комунікацій** всіх суб'єктів кліматичних змін і безпеки (і перш за все, «**ключових агентів безпеки**») у рамках відповідних інформаційних кампаній та освітніх програм. Вони мають бути спрямовані на вивчення та підвищення обізнаності, поінформованості та кліматичної грамотності про кліматичні зміни та їх вплив на безпеку «**референтних об'єктів безпеки**».

Така система охоплює традиційні медіа та різноманітні онлайн-ресурси (веб-сайти і платформи, месенджери, комп'ютерні ігри та соціальні мережі, які дозволяють потужно, швидко та широко розповсюджувати кліматичну інформацію), спеціалізовані інформаційні кампанії, залучення громадськості до дискусій, публічні лекції, навчальні курси з кліматичних змін і безпеки, вебінари, воркшопи, ігрові заняття, соціологічні дослідження та інші заходи.

---

¹² Guenther Lars et. al. (2023). Framing as a Bridging Concept for Climate Change Communication: A Systematic Review Based on 25 Years of Literature. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/00936502221137165>.

¹³ Guenther Lars et. al. (2023). Там само.

¹⁴ Sippel, Maïke and Shaw, Chris and Marshall, George. (2022). Ten Key Principles: How to Communicate Climate Change for Effective Public Engagement. Climate Outreach Working Paper. Climate Outreach, Oxford 2022, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4151465

2. **Система інформації**, що є ключовою для розуміння і визначання специфіки та «характеру загроз» конкретної кліматичної безпеки. Вона стосується реагування на виклики щодо зміни клімату: на продовольчу та водну безпеку; на екосистеми; на ризики, пов'язані з екстремальними погодними умовами; на соціально-економічні та політичні наслідки кліматичних змін, зокрема політичну не/стабільність, міграцію, конфлікти та економічне зростання; на витрати ресурсів для підтримки кліматичної безпеки, пов'язані з необхідністю фінансування заходів з адаптації та пом'якшення наслідків кліматичних змін. Вона потребує різноманітних наукових досліджень, відповідних політичних рішень та активної участі громадськості.

Важливе значення у цьому контексті має **Strategy for Implementation of Climate Services Information System (CSIS)** – основний механізм, за допомогою якого інформація про минуле, теперішнє та майбутнє клімату регулярно «створюється, архівується, аналізується, моделюється, обмінюється та обробляється». Її звіти допомагають країнам, фінансовим установам і партнерам з розвитку визначити кроки, необхідні для усунення прогалин і потреб у кліматичних послугах, інформування про більш ефективні інвестиції та покращення результатів адаптації та розвитку»¹⁵.

3. **Система дій кліматичного руху**, що орієнтований на протистояння конкретній кліматичній безпеці і залученню громадськості до адекватних змін клімату дій (пропонуються «**для боротьби з цією загрозою**») має на меті забезпечити стійкий клімат та зберегти нашу планету для майбутніх поколінь. Прем'єр-міністр Норвегії (2021р.) *Е.Солберг* наголошувала, що зміна клімату переосмислює глобальний ландшафт безпеки. Вона акцентувала увагу: щоб досягти стійких рішень, дипломатія миру має бути чутливою до клімату, а кліматичні дії – чутливими до конфліктів. Її слова стали фактично формулою цього аспекту інформаційно-комунікаційного дискурсу: «**перша лінія оборони – це амбітні кліматичні дії**»¹⁶.

Попередні аспекти досліджуваного дискурсу потрібні для мобілізації учасників кліматичного руху та залучення широких кіл громадськості. Як перша лінія оборони вона «мобілізує» активістів, науковців, політиків та громадськість, які працюють над змінами клімату, їх пом'якшенням та адаптацією, та розробкою стратегії та тактики дії: розробкою політики, міжнародних угод та ініціатив. Система дій кліматичного руху впливає на глобальну спільноту та співпрацю між країнами у контексті кліматичної безпеки. І чим більше людей розуміють важливість боротьби зі зміною клімату, тим більше підтримки отримують амбітні кліматичні політики та ініціативи¹⁷.

---

15 Climate Services Information System. <https://wmo.int/activities/climate-services-information-system#:~:text=The%20WMO%20Climate%20Services%20Information,%2C%20modelled%2C%20exchanged%20and%20processed.>

16 Climate Change 'Biggest Threat Modern Humans Have Ever Faced', World-Renowned Naturalist Tells Security Council, Calls for Greater Global Cooperation. <https://press.un.org/en/2021/sc14445.doc.htm>.

17 Khatibi Farzaneh Shaikh et. al. Can public awareness, knowledge and engagement improve climate change adaptation policies? <https://link.springer.com/article/10.1007/s43621-021-00024-z>

Сприяє успішному вирішенню зазначених завдань заснована у 1980-х роках **Climate Action Network (CAN)** – найбільша кліматична мережа у світі, що складається з понад 1900 організацій громадянського суспільства в понад 130 країнах, які разом борються з кліматичною кризою¹⁸.

4. **Платформи для обміну знаннями** – такі як Climate-ADAPT¹⁹, що сприяють обміну знаннями та досвідом між різними зацікавленими сторонами, включаючи уряди, науковців, бізнес та громадськість. Це – Європейська платформа з адаптації до зміни клімату, яка надає інформацію про адаптацію до зміни клімату в Європі. Тут можна знайти дані про кліматичні зміни, вразливість різних секторів до зміни клімату, заходи щодо адаптації.

5. **Міжнародні конференції та зустрічі**, що забезпечують платформу для обговорення кліматичних змін на глобальному рівні та розробки спільних стратегій дій у контексті кліматичної безпеки. Найбільш відомими та потужними є Конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (остання COP28 була проведена у 2023р. в Дубаї).

6. **Глобальні та міжнародні організації** та їхня інформаційно-комунікаційна діяльність. Особливе значення в контексті кліматичної безпеки має такий орган ООН як **Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК)**, створена в 1988 р., щоб надавати політикам регулярні наукові оцінки поточного стану знань про зміну клімату (останній, шостий у 2023р.). У 2007 р. МГЕЗК і віце-президент США *A. Gore* разом отримали Нобелівську премію миру «за їхні зусилля зі створення та розповсюдження більших знань про антропогенні зміни клімату та закладання основ для заходів, необхідних для протидії така зміна»²⁰

«МГЕЗК відповідає за забезпечення глобальних діалогів «надійними знаннями» про зміну клімату», кажуть дослідники з Оксфорда *K. Dudman*, і *S. de Wit*, стверджуючи, що «комунікація не тільки невіддільна від політики знань у IPCC, але й що комунікаційна діяльність і дослідження можуть виявитися ключовими шляхами для того, щоб зробити IPCC більш інклюзивним». Вони вважають, що комунікація є «ключовим шляхом для підвищення власних амбіцій IPCC, сприяння справедливій комунікації між різними знаннями, соціально-культурними поглядами та громадськістю»²¹.

Отже, для підтримки інформаційно-комунікаційного дискурсу кліматичної безпеки мають існувати різноманітні засоби: система комунікації суб'єктів кліматичної безпеки, системи інформації і дій, платформи обміну знаннями, міжнародні конференції, міжнародні організації, що забезпечують глобальні діалоги та комунікацію для розв'язання проблем кліматичної безпеки.

---

18 Climate Action Network (CAN). <https://climatenetwork.org/overview/>

19 Official website Climate-ADAPT. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/>

20 Statement about the 2007 Nobel Peace Prize.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/Nobel_statement_final.pdf.

²¹ Dudman, K., & de Wit, S. (2021). An IPCC that listens: introducing reciprocity to climate change communication. *Climatic Change*. 168(1). 2. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10584-021-03186-x.pdf>.